

ביות שעורה – ד"ר עקיבא לונדון

גרגרי שעורה נאספו מן הבר קרוב לודאי זמן רב לפני ביותה. באתר אוהלו 2 לשפת הכנרת התגלו עשרות רבות של זרעי שעורת הבר על ידי פרופ' מ. כסלו (בר אילן), הממצאים תוארכו לתחילת התקופה האפילאוליתית (18,000 – 8300 לפנה"ס). השעורה (Barley) היא אחד הדגנים הראשונים, שבויתו וגודלו באגן הים התיכון. יתכן כי השעורה היא היבול הראשוני של היצור החקלאי בתקופה הנאוליתית הקדם רקמית (8300 – 5500 לפנה"ס).

שעורה הופיעה במזרח הקרוב לפני 8000 – 7000 לפנה"ס (נאוליתית קדם קרמית), העדות הראשונה של קציר שעורת בר מכ-9000 לפנה"ס מצויה בתל אבו חורייה (הילמן 1975) בסוריה. ו 8000 – 7500 באתר מורבית בצפון סוריה (ואן זיסט 1970). 7800 – 7300 בתל אסואד ממזרח לדמשק (ואן זייסט 1979). ממצאים דומים נתגלו גם מבוס מורדה (7500-6750 לפנה"ס) ואליקוש בעיראק - פרס (הלבק 1969). ממצאים דומים מהתקופה הנאוליתית תועדו ביריחו (הופף, 1983).

שעורה מתורבתת דו טורית (*Hordeum distichum*) נתגלתה בנתיב הגדוד מצפון לים המלח, והיא מתוארכת ל 7700 לפנה"ס. שעורה מתורבתת בעלת ששה טורים (*H. hexastichum*) מופיעה מוקדם מאוד בשכבות נאוליתיות 7500 לפנה"ס והלאה בתל אבו חורייה (הילמן 1975) באליקוש שבעיראק (הלבק, 1969). החל מ-4000 לפנה"ס הייתה השעורה הדגן העיקרי של כל מסופוטמיה.

השעורה התרבותית הייתה הדגן עיקרי במזרח הקרוב במשך כל התקופה הנאוליתית. הממצאים הבוטנו ארכאולוגיים מלמדים כי במזרח הקרוב ובאגן הים התיכון, השעורה והחיטה באים על פי רוב יחדיו. השעורה נחשבה כגידול נחות מהחיטה, והייתה למזונם של העניים. השעורה 'סובלת' תנאים יבשים ואף קרים יותר, אדמות עניות במינרלים ומלוחות יותר. שעורת הבר אינה סובלת קור קיצוני, על כן רק לעיתים רחוקות תימצא שעורה בגובה של מעל 1500 מ'. השעורה עמידה יותר בפני בצורת מאשר חיטת בר, והיא מצויה במקומות גידול חמים יותר. בגלל תכונות אלו ועמידות יתר של השעורה, היא דגן עיקרי באזורים רבים, ופריט חשוב במרכיב המזון האנושי.

שעורה גם משמשת דגן עיקרי ליצור משקאות אלכהוליים, הייצור של המשקה הזה הוא כנראה מסורת עתיקה מאוד (דרכי, 1977 ולפי הופף, 1976). יכול השעורה היה ועדיין משמש כמזון עיקרי לבעלי חיים מתורבתים.

במהלך השנים בוררו מאות זנים, ואלפי קלונים ידועים של שעורה. עיקר הממצאים של זרעי השעורה מן העבר, נתגלו לאורכו של הסהר הפורה. אבות הבר של השעורה התרבותית ידועה היטב (הלן זוהרי, 1966 ולפי זוהרי 1969), 'אבות' אלו של השעורה פזורים באגן הים התיכון המזרחי, ובאסיה המערבית. שעורת בר מצויה בישראל, במערב ירדן, בדרום תורכיה, עיראק, כורדיסטן ופרס הדרום מערבית ואף באפגניסטן. בארצות מערביות יותר נמצאו זרעים באזור הים האגאי, במרכז אירופה הסובייטית, בשפת הים התיכון של מצרים ושל קירגיז. במזרח הקרוב מצויה שעורת הבר בצדי מטעים ובחלקות צדדיות (האלן זוהרי 1966).

לסיכום, הממצאים ארכאולוגיים מראים כי שעורה הייתה דגן עיקרי של החקלאות הנאוליתית של המזרח הקרוב, יחד עם חיטת איינקורן וחיטת האָמֶר (Emmer). הוברר כי ששעורת בר היא האב טיפוס הראשון של השעורה התרבותית בת זמננו.